

JGS-Danmark

JGS - NYT

SLÆGTSFORSKNING PÅ HJUL!

Af Merete Næsbye Christensen

Ikke blot for læsere af Koranen, men for stort set alle må det stå klart, at jøderne virkelig er et "bogens folk". Jøder sidder gerne begravet i bøger og håndskrifter.

Jøderne er også et vandrende folk, som er draget fra sted til sted, så kun gravene er tilbage. Heri ligner de meget slægtsforskere, jødiske såvel som andre!

Indholdsfortegnelse

Slægtsforskning på hjul	1
Generel information	2
<u>JGS-Danmarks mødeprogram:</u>	
Family Tree Maker	3
Købner-familien	4
Det Kongelige Bibliotek og David Simonsens Samling	4
En rejse til slægtens shtetls i Ukraine og Hviderusland	4
Andre møder af interesse	5
Arrangementerne foråret 2006	
Slagelseturen	6
Euopæisk Jødisk Kulturdag	7
Minikursus i slægtsforskning	8
Slægtsforskning om skandinaviske jøder med rødder i Hviderusland	9
Boghjørnet	10
Nyt fra Arkiverne.....	11
Internethjørnet:	12
Rensning og læsning af gravsten	14

Meget slægtsforskning foregår bøjet over bøger og håndskrevne papirer, og i dag bag skærmen og i telefonen.

Men slægtsforskning kan også bedrives på ture rundt til den tidligere bopæl, hvor gravene, måske husene, endnu står tilbage, og hvor man kan tage billeder og noter til brug for arbejdet hjemme. Vort selskab har på det seneste gjort brug af denne side af slægtsforskningen og er draget ud pr. bil og bus for at indsamle materiale - eller blot indtryk - af fortidens jødiske menigheder.

Turen er gået til Slagelse, hvor et, i omfang beskedent, men måske ikke mindre dybt menighedsliv har udfoldet sig, og hvor en lille begravelsesplads stadig står som et minde herom.

I samarbejde med andre foreninger er turen gået til det gamle danske landområde, nu Schleswig-Holstein, for at se på spor af jødisk liv i fortiden med relation til familier, der nu er i Danmark, samt i tilgift få oplysninger om det jødiske liv, der nu leveres i området.

Men vi har ikke opgivet vore møder på Danasvej, hvor vi af kyndige personer får endnu mere stof til det videre arbejde med slægtsforskningen.

For os vil det aldrig være et enten / eller, men et både/og.

Vi ønsker fortsat god efterårssæson og

Shana Tova!

Merete Næsbye Christensen

JGS-NYT

© Jødisk Genealogisk Selskab i Danmark

Website: www.jewishgen.org/jgs-denmark

e-mail: jgsdk_ep@hotmail.com

Bestyrelse:

Formand: Elsebeth Paikin

Kildevænget 37

2100 København Ø Tlf. 39 27 24 33

e-mail: elsebeth@paikin.dk

Næstformand: Lis Ekner

Kasserer: Allan Falk

Redaktør: Merete Næsbye Christensen

Peblinge Dossering 16, st. th.

2200 København N. Tlf. 35 34 98 28

e-mail: merete.naesbye@christensen.mail.dk

Marianne Blegvad

Max Gritzman

Henry Nachman

Bente Merklin (suppleant)

Hanne Demsitz (suppleant)

Bibliotekar: Merete Carstens

Bankkonto: Danske Bank 4330 876 263

Kontingent: 100 kr. årligt

Nyhedsbrev tilsendt pr. post: 40 kr. årligt

Fotografisk, mekanisk eller anden form for mangfoldiggørelse eller gengivelse af JGS-NYT eller dele heraf er i henhold til gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forudgående aftale med Jødisk Genealogisk Selskab i Danmark.

For uopfordret indsendt materiale påtager JGS-NYTs redaktion sig intet ansvar.

Layout: Elsebeth Paikin

Indmeldelse kan ske på følgende måder

1. Via selskabets website

<http://www.jewishgen.org/jgs-denmark/>

"Indmeldelse og kontingent". Når websiden er udfyldt vælger man "Send", hvorpå der kommer en bekræftelse på, at indmeldelsen er afsendt samt en anvisning på, hvorledes man kan betale kontingentet.

2. Indmeldelsesblanket kan udskrives fra samme webside og indsendes sammen med en check til dækning af kontingentet til kassereren: Allan Falk, Svanevænget 4, 2. tv. , 2100 Kbh. Ø.

3. Indmeldelsesblanket kan rekvireres ved henvendelse til formanden.

4. Indmeldelse kan også ske ved møderne.

Årskontingent:

én person:

par (samme adresse):

studerende:

Kroner:

100

150

50

Entré ved ordinære møder:

Medlemmer

Gæster

20.

40

JGS-NYT med posten:

Ønskes JGS-NYT tilsendt pr. ordinær post vil der blive opkrævet et beløb på 40 kr. årligt udover kontingentet (for 4 nyhedsbreve af varierende omfang pr. år).

- Og gaver modtages med taknemmelighed!

DEADLINE for JGS-NYT:

1. februar – 1. maj – 1. august – 1. november

Spørgehjørnet:

SP: Hvis man melder sig til "JewishGen Discussion Group mailing list" får man så alle de mails, der sendes eller er det nødvendigt at melde sig til undergrupperne så som fx Belarus SIG mailing list, Latvia SIG mailing list etc. Som nybegynder kan man hurtigt miste overblikket med alle de mails, som tikker ind!

SVAR: Man skal på den side, hvor man melder sig til og senere holder styr på sine "abonnenter", afkryd-se hver enkelt mailing list, man ønsker at "abonnere på". Hvad overblikket angår, så gælder det ikke kun for nybegyndere, da nogle af listerne har en enorm trafik – og heldigvis er der mange virkelig vidende personer, der svarer! Det er derfor en fantastisk hjælp man kan få via JewishGens mange mailing lister. (EP)

SP: Er der gode steder man kan søge - men hvor det koster penge! Som nybegynder "tør" du ikke rigtig sige ja - hvis det indebærer at det koster meget uden du får noget for pengene.

SVAR: Begynd med de gratis hjælpemidler (JewishGens databaser, infofiles, mailing lister, og www.familysearch.org). www.ancestry.com er et udmærket website med mange databaser, men de fleste er dog mest interessante for dem, der søger i amerika. Det koster penge, men det er faktisk pengene værd! (EP)

SP: Findes der en mailingsliste over vores medlemmer og findes der en liste hvoraf det fremgår hvilke familienavne de søger. Det kunne jo være ganske "smart" hvis man kunne søge sammen og udveksle oplysninger.

SVAR: Ja, der sendes med mellemrum en medlemsliste ud med navne på dem, der har sagt ja til at være på listen. Sidste gang den blev udsendt var 5. marts 2006, men en ny er snart på vej. (EP)

Møder i efteråret 2006

HUSK: Tilmelding til elsebeth@paikin.dk eller tlf. 39 27 24 33 er nødvendig af hensyn til indkøb af forfriskninger, evt. trykning af materiale til deltagerne og ikke mindst til møder med begrænset deltagerantal!

OBS: Mødetid er efter manges ønske ændret til 19:30 generelt!

Vær dog opmærksom på at tidspunktet muligvis kan tidligere!

**Mandag
18. sept.
2006**

19:30

Demonstration af slægtsforskningsprogrammet "Family Tree Maker"

The screenshot shows the Family Tree Maker software interface. It displays two family trees side-by-side. The left tree is for 'Forældre til Ernst Richard' (Parents of Ernst Richard) with parents 'Evan Edvard & Pouline Frederikke'. The right tree is for 'Forældre til Julie Mariane Højer' (Parents of Julie Mariane Højer) with parents 'Niels & Karen'. Below these, a 'Vielse' (Marriage) record is shown for the date '6 maj 1921' at 'Vordingborg Kirke'. At the bottom, a table lists the children of the marriage:

Navn	Køn	Født dato	Født sted	Dødsdato	Dødssted
Ib Ernst Bielefeldt	M	18 november 1921	Svaninge S., Svendborg	3 februar 1998	Fåborg Sygehus, Fåborg S., Svendborg A.
Annelse Bielefeldt	K	8 november 1922	Fåborg S., Svendborg A.	1 juli 1992	Fåborg S., Svendborg A.
Birte Karen Bielefeldt	K	28 august 1924	Svaninge S., Svendborg		
Karen-Grete Bielefeldt	K	5 december 1925	Sandegyde, Svaninge S., Svendborg A.		
Poul Erik Bielefeldt	M	26 februar 1928	Fåborg S., Svendborg A.		
Else Lillemor Bielefeldt	K	3 april 1932	Fåborg S., Svendborg A.	8 november 1988	Århus

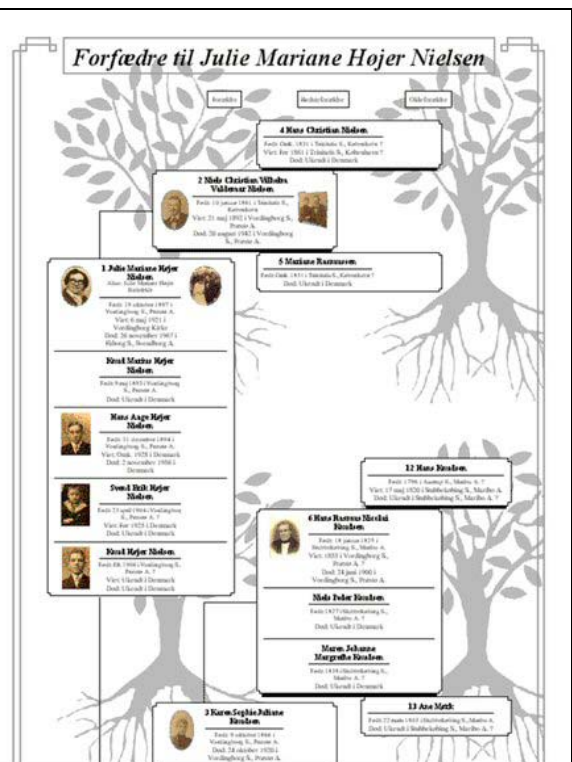
Et slægtsforskningsprogram til computeren er en uvurderlig hjælp.

Man kan sagtens starte med papir og blyant, men det er lettere fra starten at tæste ind i et computerprogram.

Aftenens foredragsholder, **Hanne Stegemüller**, som er en erfaren slægtsforsker, som i mange år har brugt "Family Tree maker", vil denne aften demonstrere alle fiduserne og hvor let det er at printe en smuk anetavle →

... eller slægtsbog ved hjælp af programmet. 📖

Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, Foredragssalen

<p>Mandag 9. okt. 2006</p> <p>OBS TID! 🕒 19:00</p>	<p>Vibeke Bonnis fortæller om sin spændende Købner-familie:</p> <p>I 1775 blev Aron Isaac Købner, min tiptipoldefar, født i Lissa (Leszno) i det daværende Polen. I 1793 blev Lissa indlemmet i Preussen, hvorfor mange emigrerede. Også Aron emigrerede – efter han var blevet færdig med sin Talmud-uddannelse – via Hamburg og Lübeck og endte i Odense, hvor han slog sig ned som handelsmand og stiftede familie og fik 9 børn.</p> <p>Det, der gør denne familie - disse søskende - så spændende er, at de alle var udsædvanligt begavede og ekstremt flittige med visioner, som de ikke var bange for at forfølge. Disse evner bevirkede samtidig dyb splittelse blandt dem.</p> <p>På grund af det meget materiale, der foreligger i form af arkivmateriale, bøger, breve bl.a. fundet af "fætre" i England og USA, er jeg kommet meget tæt på søskendeflokken, også den del af den, som på grund af splittelsen ikke blev omtalt i min del af familien.</p> <p>Interessant er det i øvrigt, at der til sommer i Tyskland udkommer et festskrift i anledning af 200 årsdagen for Julius Købner, den ældste søns fødsel.</p> <p><u>OBS STED:</u> Rømersgade 3, 2. sal tv.</p>
<p>Søndag 5. nov. 2006</p>	<p>JGS-Danmark på WIZO-basaren!</p> <p>Kom og besøg os på JGS-Danmarks stand!</p> <p>– og/eller fortæl venner og bekendte om, at de kan møde os dér!</p>
<p>Mandag 6. nov. 2006</p> <p>OBS TID! 🕒 19:00</p>	<p>Slægtsforskning i Polen og søgning på JRI-Poland</p> <p>Reserver datoen, hvis I har interesse i jødisk slægtsforskning i Polen!</p> <p>Kirsten Gradel har gennem en del år været frivillig medarbejder ved Jewish Records Indexing-Poland projektet (JRI-Poland), hvor hun er koordinator for et område på 24 byer i det sydøstlige hjørne af Lublin provinsen (Zamosc-området) og har indekseret hovedparten af de jødiske registre med fødsler, ægteskab og dødsfald plus samme fra byen Kolo i Kalisz/Poznan området.</p> <p>Kirsten Gradel vil fortælle om: Polen, dets udstrækning og mange grænseændringer i tiden 1772-1945. Jødiske kilder, arten og tilgængeligheden af disse. JRI-Poland's baggrund, organisering, status i dag og planer for fremtiden. Typiske kilder til fødsel, vielse, død og hvilke oplysninger de indeholder. Viewmate på JewishGen. Derefter vil Kirsten Gradel demonstrere - og hjælpe med søgning i - Jewishgens "All Poland Database" og JewishGen generelt. Medbring gerne gamle attester o.l. Og send evt. spørgsmål i forvejen sammen med tilmelding til mødet.</p> <p>Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, foredragssalen</p>
<p>Tirsdag 5. dec. 2006</p> <p>OBS TID! 🕒 19:00</p>	<p>Det Kongelige Bibliotek og David Simonsens Samling</p> <p>Eva-Maria Jansson, seniorforsker ved Det Kongelige Bibliotek og ansvarlig for Judaistisk Samling, vil fortælle om bibliotekets ressourcer for slægtsforskere, og især demonstrere og vejlede i brugen af David Simonsens Arkiv, som er en guldgrube for jødisk historie og genealogi. <http://www.kb.dk/kb/dept/nbo/oja/js/DSA/></p> <p>Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, foredragssalen</p>
<p>Tirsdag 12. dec 2006</p> <p>Kl. 19:00</p>	<p>En rejse til slægtens shtetls i Ukraine og Hviderusland</p> <p>Sally Altschuler er forfatter og har primært skrevet børne- og ungdomsbøger. I øjeblikket arbejder han på en slags slægtsroman, som tager udgangspunkt i hans egen slægts historie.</p> <p>I den anledning var han i sommeren 2006 i Hviderusland og Ukraine. Han vil vise billeder og fortælle om denne spændende tur.</p> <p>Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, foredragssalen</p>

MØDER AF INTERESSE I ANDRE SLÆGTSHISTORISKE FORENINGER RUNDT OMKRING I DANMARK

**Nedenfor nævnes nogle møder der kunne have interesse i efteråret 2006
– men langt fra alle, så vær selv på udgik!**

Slægtshistorisk Forening for Storkøbenhavn: <http://www.genealogi-kbh.dk>

Onsdag den 11. Okt. kl. 19.00: "Dansk udvandring til Amerika". *Stadsarkivar og leder af Det danske Udvandrerarkiv, Henning Bender* fortæller om den danske udvandring og om hvad man kan bruge Udvandrerarkivet til i jagten på udvandrede slægtninge. Dels med udgangspunkt i Udvandrerarkivets samlinger dels i dets søgedatabaser på nettet. Hvor kom udvandrerne fra i Danmark og hvor bosatte de sig i Nordamerika. Herudover foretages en rejse til de danske bosættelser fra øst- til vestkyst.

Onsdag den 8. Nov. kl. 19.00: "Danmark og koleraen i 1853" *Lektor, dr.phil. Gerda Bonderup, Aarhus Universitet.* I 1800-tallet mente man, at epidemiernes tid var forbi: Pesten havde ikke vist sig i Europa i de seneste 100 år, og koppperne havde man stort set fået bugt med ved vaccination. Da slog en helt ukendt epidemi til, koleraen. Den første koleraepidemi graserede i Europa i 1830'erne, sociale uroligheder fulgte i dens kølvand, men epidemien gik uden om Danmark. Først da den anden epidemi næsten var forbi, ramte den Danmark i 1853. Her stod dog alle ansvarshavende, som læger, medlemmer af bystyrelser, andre fra det bedre borgerskab og mange flere sammen og gjorde en uselvisk indsats. Det vigtigste kildemateriale er epidemiberetningerne fra landets læger siden 1853 ligger på Rigsarkivet.

Onsdag den 6. Dec. 19.00: "Jødisk slægtsforskning." *Elsbeth Paikin, formand for Jødisk Genealogisk Selskab i Danmark.* De første jøder bosatte sig i Danmark i 1600-tallet, senere kom flere til. De blev assimilerede og integrerede og ikke så få konverterede til kristendommen. Omkring år 1900 kom en bølge af jøder til Danmark: Flygtninge fra forfølgelse i Rusland. Fælles for alle er den evige forfølgelse og deraf følgende splittelse af slægterne, der bosatte sig, hvor de kunne finde et helle for en tid. Jødiske slægter er derfor spredt blandt folkeslagene og jødisk slægtsforskning er derfor i bogstavelig forstand grænseoverskridende. I foredraget vil historien blive belyst i korte træk, derefter vil kilderne og hjælpemidler til jødisk slægtsforskning og internettets mange muligheder blive gennemgået.

Selskabet for Dansk Jødisk Historie: Se programmet på: <http://www.rambam.dk>

På sporet af det jødiske København – flere ture for de mange, som gik forgæves!

Søndag 8. oktober kl. 14. Byhistorisk vandreture ved Merete Næsbye Christensen – med fokus på alt det, som et blomstrende jødisk borgerskab opbyggede igennem 1800-tallet. Få et nyt blik på det mangfoldige København... Turene starter og slutter ved museet og varer ca. 1 ½ time. Pris: 75 kr. incl. et besøg på Dansk Jødisk Museum.

Køb billet på museet eller bestil på 33 11 22 18 og få den sendt hjem (gebyr: 10 kr).

Grønne saloner: Tre klezmerkoncerter med Mazel i Det Kongelige Biblioteks have

Søndagene 13. august, 27. august og 3. september kl. 15-17. Klezmagiske toner, swing på jiddisch og et forunderligt møde mellem klezmer og det jødiske teater... Det er første gang at der afholdes koncerter i bibliotekshaven - og det er godt! Kom med til et kulturmøde under åben himmel, når Mazels sjælfule klezmer blander jødisk kultur, balkantoner, sigøjnermusik og jazz, og varmer københavnere i alle aldre op i de kønne omgivelser. Gratis adgang - sig det videre!

13. august: Klezmagiske bryllupstøner

27. august: Klezmer går til scenen

3. september: Swing på jiddisch

Gratis udendørs koncerter støttet af Nordea Danmark Fonden og Københavns Kommune.

Museet har mange flere arrangementer, se dem og kommende på www.jewmus.dk

Arrangementer i foråret 2006

UDFLUGT TIL SLAGELSE 28. maj 2006

Vi havde håbet på strålende sol, men måtte tage til takke med lidt af hvert af det danske vejr, da vi drog i biler af sted mod Slagelse.

Vi mødtes ved begravelsespladsen ved Parkvej 1 i Slagelse. Som det er tilfældet mange andre steder, ligger den jødiske gravplads klos op ad en kirkegård, her Sankt Mikkel's.

Det er et fredfyldt lille græsareal kantet af høje træer med meget få grave.

En række i midten, nogle i hjørnerne og en stor mindesten med portrætmedaljon for en af byens støtter, købmand Købner.

Med Bjarne Schartau som kyndig guide fik vi besøgt hele området. Buske blev draget til side og gravsten åbenbarades.

De fleste gravsten trænger til at blive rensede og Allan Falk gav sig straks i lag med det arbejde.

(På side 14 i dette nummer af JGA-NYT bringer vi nogle advarsler og gode råd for dem, der vil forsøge sig ud i den metier).

Næste stop var Slagelse Museum, hvor vi indtog vor mad i skolestuen og besøgte selve museet.

Der var blandt andet skabt interieurer omkring rektor Meisling og H.C. Andersen (med en kopi af sidstnævntes loftstuderekammer hos den barske latinskoleleder).

Siden gik vi rundt i byen og sporede huse med en jødisk historie. Mest kunne der fortælles om familien Litichevskys tidligere bopæl ved Esther Lexner.

I den kommende tid vil vi følge op på turen ved udgivelse af Bjarne Schartaus manuskript om det jødiske Slagelse samt med arrangementet den 9. oktober om den spændende Købner-familie.

Vi vil gerne gå videre med andre provinsbyer, der også trænger til at få nedfældet sin jødiske historie.

Bjarne Schartau har arbejdet videre med Slagelse-jødernes historie og er nu fortsat med andre provinsbyer på Sjælland. Måske kan det blive inspiration til en udflugt til foråret?

MNC

EUROPÆISK JØDISK KULTURDAG 3.-4. SEPTEMBER 2006

Denne dag er ved at blive en god tradition i dansk-jødisk sammenhæng, og ikke mindst ekskursionerne har samlet mange deltagere. For nogle år siden var det Sverige, sidste år Odense. I år blev det så Nordtyskland med hovedvægten på Schleswig-Holstein.

En detaljeret beskrivelse af, hvad vi planlagde at se, samt en beretning om, hvad vi så, har kunnet / kan ses i Jødisk Orientering og vil måske komme i Selskabet for Dansk Jødisk Histories næste nummer af tidsskriftet Rambam.

For os, som arrangør sammen med Danmark Loge og Selskabet for Dansk Jødisk Historie, må det være vigtigst at fremhæve de personalhistoriske aspekter.

Den fremragende guide, Ole Harcks introduktion til nutidig jødisk historie var spændende, ja gribende, men her skal mest dvæles ved de ting, der var af umiddelbar personalhistorisk interesse.

Ole Harck viser rundt på Königsstrasse begravelsesplads i Altona

På den gamle begravelsesplads i Königsstrasse i Altona kunne man opleve at se en efterkommer af

Jonathan Eibeschutz stå ved denne berømte rabbis grav.

Gravstenen over Jonathan Eibeschutz og en af hans efterkommer

Også i Glückstadt på den overvejende sefardiske gravplads kunne man se kendte navne som Henriques og de Matos.

En helt speciel oplevelse var det, da en deltager opdagede, at hendes direkte forfader havde ejet det fiskerøgeri, som overtog synagogen i Rendsborg, og hvor Ole Harck siden fik indrettet det nuværende jødiske museum. Fiskerøgeriet havde beskadiget synagogebbygningen, men ikke desto mindre bibeholdt hele strukturen, så restaurering blev mulig.

Vi nåede desværre ikke til Frederiksstad / Friedrichsstadt, men det kan godt anbefales at aflægge den et besøg.

Med hebraiskkyndige deltagere til hjælp vil en sådan tur til rødderne altid blive en stor oplevelse.

De deltagende foreningers bestyrelsesmedlemmer var enige om, at lignende arrangementer også bør sættes i værk i fremtiden.

Næste tur kunne fx gå til Jylland fra Ålborg via Århus til Randers og Horsens.

Selvom man ikke selv finder en ane, så er turene alligevel givende og hyggelige.

MNC

Minikursus for begyndere i slægtsforskning

Aftenens foredragsholder Otto Bendixen er en erfaren underviser i slægtsforskning og gav gode råd til nybegyndere – både generelt og med henblik på forskning i jødiske arkivalier.

Skal man lave en slægtshistorie, er det vigtigt at få folk til at fortælle! Sørg for at få talt med familiens ældste og tag evt. kontakt til nærmere og fjernere familie (også dem, der er indgiftet i familien!), som kan ligge inde med arkivalier af interesse også for dig. Dåbsattester og andre dokumenter, gamle breve, fotografier og andre personlige papirer kan være spredt ud til mange efterkommere. Lyt til alle historierne og skriv dem ned; bed om at se deres fotoalbums og få dem til at fortælle om billederne.

Interview familiemedlemmerne flere gange – ikke kun én – for det/de første interview sætter gang i en proces, således at der altid dukker flere erindringer op efterhånden. Skriv alt ned (fx på en computer) eller optag alt på en taperecorder). Alle de oplysninger, man kan få på denne måde, letter søgningen i arkiverne senere.

Alle slægtsoplysningerne kan samles i et slægtsforskningsprogram til pc'en, så er der styr på relationerne og man kan supplere familien med spændende udskrifter eller let lave en slægtsbog.

Vær opmærksom på, at der måske allerede eksisterer slægtslitteratur fra andre grene af din familie, eller måske lokalarkivet ligger inde med oplysninger om et hus, som din oldefar har boet i eller beskrivelse af den arbejdsplads, han var ansat på.

Der findes fortegnelser over slægtsbøger, topografiske værker, stater (fortegnelse over personer med samme profession) og der kan hentes nyttige oplysninger i historiske værker, aviser, telefonbøger, skattemandtal, tidsskrifter, billedarkiver og dødsannoncer. Bl.a. Stadsarkivet og Landsarkivet i København har vejvisere tilbage til 1770. Frederiksberg Bibliotek (<http://www.fkb.dk>) og Det Kongelige Bibliotek (www.kb.dk) har samlinger af slægtsbøger, og man kan søge på Internettet.

Fotografier kan måske findes Det Kongelige Biblioteks billedarkiv, fx i "portrætregistranten":

<http://db.kb.dk/PortraetReg/portraetReg.jsp?Sprog=dk> eller den nationale billedbase

<http://www.kb.dk/fotomuseum/bildbase.htm>

hvor man kan søge på personer eller lokaliteter, - eller prøv

Historisk Billedarkiv www.danskebilleder.dk

Otto Bendixen talte om *Statens arkiver* www.sa.dk lokal- og stadsarkiverne, og *Udvandrerarkivet*, - (www.emiarch.dk). Har man i sin slægt personer, der er udvandret, er der hjælp at hente i passager-lister fra passager-skibene. På www.ellisland.com er der foruden passagerlister også foto af skibene.

Dansk Demografisk Database. Find personer i indtastede folketællinger m.v. på <http://ddd.dda.dk>. Hvor man også finder Immigrantmuseets online søgbare database over alle, der har fået indfødsret i perioden 1776-1960.

Der eksisterer ikke separate jødiske folketællinger, fortalte Otto Bendixen, men jøder er indskrevet i folketællingerne på lige fod med andre borgere. Registre over jødiske fødsler, dødsfald og vielser findes fra omkring 1810/1814. På Rigsarkivet og Landsarkiverne findes mikrofichekort med folketællinger op til 1890 samt med de mosaiske protokoller over fødte, viede og døde..

På Stadsarkiverne findes begravelsesprotokoller, borgerskabsprotokoller og fortegnelse over vielser (kopulationsprotokoller), endvidere kan der være oplysninger at hente i politiets protokoller.

Skifteprotokollerne er meget vigtige kilder, idet man gennem dem kan få oplyst om arvinger til afdøde.

En forudsætning for at tyde de gamle skrifter er at kunne læse gotisk håndskrift. Det kan læres fx på aftenkole, men ellers må man bruge en oversigt over det gotiske alfabet.

Det gotiske alfabet er gengivet bl.a. i de fleste håndbøger for slægtsforskere samt på www.sa.dk/sa/brugearkiver/gotisk/default.htm & www.hist.uib.no/gotisk/ (klik på "alfabet") og www.landsarkivetkbh.dk/genealogi/download/index.htm

Slægtsforskning om skandinaviske jøder med rødder i Hviderusland

Adam Katzeff 21. august 2006

Adam Katzeff, formand for Skåne-afdelingen af JGS-Sverige, fortalte, at hans oldefar fra Litauen, havde fortalt mange historier, og Adam kunne derfor hurtigt finde kilder langt tilbage. Men hans oldemors slægt havde voldt store problemer, fordi hun intet fortalte – kun at hun var født i Vitebsk, hendes far var købmand og der var en rabbiner i familien. Hun var ultra-socialist og sandsynligvis eftersøgt i Rusland, så det er nok grunden til hendes tavshed.

I 2005 rejste Adam til Litauen og Letland for at se om han kunne ud af noget. Han ville også gerne til Belarus (Hviderusland) men det tager tid at få visum hjemmefra. Imidlertid fandt han ud af, at han let kunne få et turistvisum til 3 dage til Belarus på stationerne i Litauen og Letland.

Adam kom ind på forskellige arkiver, hvor han bl.a. fandt familielister, som er en slags folketælling/mandtal for en enkelt shtetl evt. med dens opland eller nærmeste småbyer.

Det var let at komme ind på Riga arkivet og arkivarerne var meget hjælpsomme, her fandt han protokoller i fin stand tilbage til 1850.

I Minsk arkivet fandt han en liste over jøder i Vitebsk, der havde fået tilladelse til at flytte til Ukraine, han fik sagen og fandt nogle spændende oplysninger. I det hele taget var rejsen vellykket og Adam fik mange spændende fotokopier med hjem fra arkiverne

Hvad er særligt for området?

Emigration til Sverige begyndte allerede i 1840'erne og hovedsageligt fra Lomza og Suwalki områderne pga. oprøret mod de polske herremænd og deres jødiske forpagtere. Senere tog emigrationen til og de fleste kom dog i perioden 1900-1905.

Adam har gennem sit arbejde fundet at de første der kom, boede i fx Finland og St. Petersborg inden de kom til Sverige. Senere kom deres familier og venner.

Årsager til emigration

Den tidlige emigration skyldtes ikke pogromer, for der var ingen pogromer i Vitebsk-området og efter sigende var der gode relationer mellem jøder og kristne. Hovedårsagen til emigration var arbejdsløshed, fattigdom, russisk militærtjeneste og den russisk-japanske krig. Så kom revolutionen og større arbejdsløshed og dårlige levevilkår. Urbaniseringsprocessen betød at mange først flyttede til småbyer, derefter større byer (Helsinki og St. Petersborg), hvor de hørte om forholdene i USA. De der rejste ud skrev hjem, om hvor godt der var i USA,

eller de sendte penge til billet eller billetter til flere i familien, så der skabtes en "chain reaction".

Blandt emigranterne var Vitebsk-jøderne en fast gruppe som holdt sammen, de kendte hinanden, boede side om side i Stockholm og giftede sig med andre Vitebsk-jøder. Nogle få blev i Skandinavien, men fleste rejste videre til USA.

Hvorfor tog de til Skandinavien?

De ønskede alle at komme til Amerika, som var hovedmålet for alle emigranter – ikke kun jødiske, men det var en lang og dyr tur til USA, Derfor blev Skandinavien var ofte 1. trin på rejsen, så de kunne tjene penge til den videre tur, mange rejste først videre efter 10 år. Men nogle blev. Senere fra ca. 1905 blev det billigere og hurtigere, og da varede deres midlertidige ophold i Sverige kun 2-3 år. Der førtes ingen passagerlister for dem, der kom til Skandinavien, men der fandtes opholdsbøger.

Adam anbefalede at man lærte sig, hvorledes de familienavne man søger efter, staves på russisk, så man let kan genkende ordbilledet. Det ikke svært at lære.

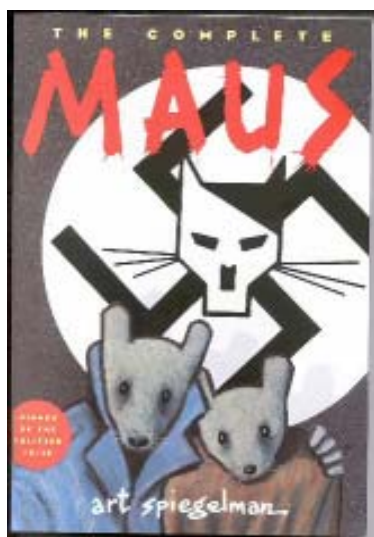
Adam anbefalede altid at have et russisk alfabet ved hånden:

А а (A)	Р р (R)
Б б (B)	С с (S)
В в (V)	Т т (T)
Г г (G)	У у (U)
Д д (D)	Ф ф (F)
Е е (E)	Х х (KH)
Ё ё (YO)	Ц ц (TS)
Ж ж (ZH)	Ч ч (CH)
З з (Z)	Ш ш (SH)
И и (I)	Щ щ (SHCH)
Й й (Y)	Ъ (-)
К к (K)	Ы (Y)
Л л (L)	Ь (')
М м (M)	Э э (E)
Н н (N)	Ю ю (YU or IU)
О о (O)	Я я (YA or IA)
П п (P)	

BM, MNC, HD og EP

Boghjørnet

Nye bøger:

Art Spiegelman:

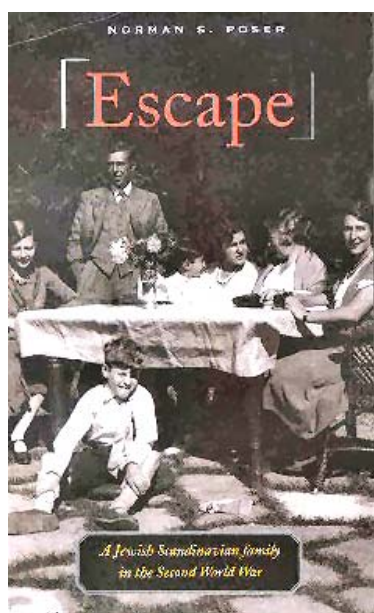
MAUS 1+2: Min fars lidelsehistorie - Og her begyndte mine problemer - en overlevende fortæller”.

Politisk Revy, 2006. 295 sider 1. udgave, 1. oplag. ISBN: 87-7378-268-8

Hvis jeg kun fik lov at lade en yngre person læse ét værk om Holocaust, så kunne det godt være denne tegneserie. I al sin enkelthed, med sine sort-hvide billeder er den uendelig nuanceret i sit billede af jøder (mus), polakker (grise), selv tyskere (katte) og franskmænd (frøer).

Musene viser alle sider af det at være menneske under så grusomme omstændigheder. Heltene er yderst få, psykiske problemer både før, under og efter tragedien skildres diskret, men med stor indlevelse. Her er ingen overdrevne helte, og grusomhederne antydes, uden at man er i tvivl om, hvad der sker. Det er også en familiehistorie med mange aspekter, fortalt så springende, som det ofte er tilfældet, når man indsamler viden fra de gamle.

Med stor kunstnerisk økonomi får Art Spiegelman samlet alle de løse ender og de mange spørgsmål til et hele og sat et minde over sine forældre, der overlevede Auschwitz og kom til USA - samt alle de mange, der ikke var så heldige. Man lades dog ikke i tvivl om, at det ikke er idel lykke at høre til "de heldige". Man kan have læst meget om Holocaust, men denne bog vil med sikkerhed gøre én meget klogere. MC

"Norman S. Poser:

"Escape. A Jewish Scandinavian family in the Second World War".

Sareve Press, New York. 2006. 304 sider. ISBN: 0-9785910-0-3

Norman S. Poser har beskrevet sin slægts historie fra dengang hans oldefar, Marcus Salomon, bosatte sig i Danmark og til nutiden.

Marcus Salomons børn og børnebørn slog sig ned i Danmark, Norge og Sverige og i USA. Det er også en beretning om hvorledes hver enkelt overlevede Holocaust - og derved næsten en slags opslagsbog i flugtruterne - sat i relief af "den store" historie.

Især er det interessant, at Norman Poser har fundet kilder, der fortæller historien om den danske konsul, Hans Henning Schrøder, og hans stgore indsats for at redde danske jøder ud af det besatte Norge. Det er en del af historien, der ikke tidligere har været draget frem i lyset. Bogen er en velskrevet, veldokumenteret og letlæst skildring af en jødisk families historie sat i relief af den "store historie".

Norman Posers forskning har ført ham vidt omkring (Danmark, Norge, Sverige og Slesvig-Holsten), hvor han gennem arkivstudier og kontakt med historikere, slægtsforskere og familiemedlemmer har fået sammenstykket sin families historie.

Nyt fra Arkiverne

Glædelig meddelelse fra Statens Arkiver: Ny og udvidet vejledning fra 1. september

En ekstrabevilling fra Kulturministeriet i perioden 2006-2009 til at forbedre publikumstjeningen i Statens Arkiver gjorde det i foråret muligt at genåbne landsarkivernes læsesale om mandagen. Som noget nyt tilbydes nu også en udvidet vejledning på alle Statens Arkivers læsesale.

Hver dag vil førstegangsb brugere kunne få en særlig introduktion til læsesalen mellem kl. 10.30-11.00. Er man mere "garvet" og ønsker introduktion til en særlig gruppe arkivalier, eller har spørgsmål omkring ikke umiddelbart tilgængelige arkivalier e.l. vil der være mulighed for dette mellem kl. 11.00-11.30.

Der vil være almindelig vejledning i tidsrummet fra kl. 9.00-15.00, og endelig vil der blive tilbudt særlige introduktionskurser, kurser for studerende, foredrag og lign. Kurser og foredrag vil blive annonceret på de enkelte arkivers hjemmesider.

Ekstraskattemandtallet af 1762 står nu frit fremme!

I forordet til "**Jødiske Dødsfald...**" sidste afsnit nævner Margolinsky bl.a. ekstraskattemandtallet af 1762. Disse ekstraskattemandtaller er nu for Københavns vedkommende tilgængelige i det nyligt åbnede rum på 1. sal i Rigsarkivet. Indgang fra "bagerste" rum i stuen, hvor reolerne med "reserverede sager" står.

Ekstraskatter 1762 er i bøger, hvor Københavns beboere er opnoteret efter matrikelnummer. Det særligt interessante ved netop disse skattelister er, at hovedpersonerne angiver deres respektive børn med navn og fødselsdato!

Ved siden af befinder sig tilsvarende bøger med lister over borgere i København, sat i skat i 1742, ligeledes i rækkefølge efter matrikelnummer. I disse bøger er der imidlertid *ikke* oplysning om børn med data. Til sidst-nævnte liste er til gengæld lavet et kartotek, på grundlag af hvilket der er lavet to bøger, hvor man kan slå borgerne op og derved ret nemt konstatere (baseret på navnene), hvilke jøder, der er registreret i København 1742.

Allan Falk

Nogle nye links:

Det er dog fantastisk, hvad man kan finde på internettet! Tænk engang at kunne læse gamle tidsskrifter, som ellers kun findes på enkelte arkiver i fx Tyskland! Nu kan man sidde hjemme ved computeren i ro og mag.

Her er nogle eksempler fra Compact Memory <http://www.compactmemory.de/>, som er vidensportal for jødiske studier. Der kan man finde indscannede artikler fra utallige – vist nok udelukkende tysksprogede aviser, tidsskrifter m.m.

Der findes en oversigt i "Bibliothek" og en online søgemaskine, som jeg har brugt til at finde nedenstående eksempler ved søgning på "Mannheimer", "Simonsen", "Kopenhagen" og "Wallich".

Der findes indscannede artikler langt tilbage i tiden. Jeg har fundet artikler fra 1768! Men man skal gå ind på linket til de enkelte tidsskrifter for at få oplysningerne... og der er rigtig mange tidsskrifter, så det tager sin tid af gennemgå dem.

Det letteste er at søge på forskellige navne eller steder – og at bruge fantasien til mulige stavemåder.

Zwei interessante Briefe Mannheimer's.

Mannheimer ist noch kaum ein Jahrzehnd hinübergeschlummert, und doch liegen die Bestrebungen, welche ihn und seine Gefinnungsgeossen in beginnendem Mannesalter so tief bewegt haben, so weit hinter uns, daß sie als abgeschlossenes historisches Material angesehen werden können. In historischem Interesse geben wir hier zwei Briefe Mannheimer's, welche uns den Beginn der Reform in den Gesichtskreis rücken und uns zugleich die religiöse Wärme Mannheimer's wie seine lebenswürdige Individualität zur Erscheinung bringen. Alle, die ihn gekannt haben, werden sofort erkennen, daß nur er so fühlen, denken und schreiben konnte, und daß jedes Wort von ihm die Offenbarung seines gebiegenen Wesens war — ohne Hintergedanken und Beschönigung. Diese Briefe sind uns von dem Adressaten, Herrn Dr. Wolff, Oberrabbiner von Kopenhagen, übermittlel worden. Zur Orientirung der Leser, welche von den Vorgängen in der dänischen Hauptstadt nichts wissen, auf welche die Briefe anspielen, nur die kurze Bemerkung, daß Mannheimer zu den ersten Reformpredigern gehörte. Freunde der Reform in Kopenhagen, welche weder den Sabbat feiern, noch den Sonntag begehren mochten, gingen eine Art Compromiß ein, indem sie am Mittwoch zum Gottesdienste zusammenkamen. Bei diesem Mittwoch-Gottesdienste war Mannheimer von 1816 an mehrere Jahre Prediger. Wie sich denken läßt, wurde diese Neuerung von den Altfrommen verkehrt, und ihr Zorn entlud sich auf den jungen Prediger. Alles Uebrige beleuchten die Briefe selbst.

Wien, den 22. July 1829.

Graetz, Heinrich: Zwei interessante Briefe Mannheimer's. — In: Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums, Jg 20 (1871) Nr 6, S. 276-283.

Eine Confrontation zwischen Glückel Hameln's Memoiren und den alten Hamburger Grabbüchern.

Von D. Simonsen.

Die Totenlisten, die Dr. Grunwald in seinem jüngst erschienenen Werke: Hamburgs deutsche Juden bis zur Auflösung der Dreigemeinden 1811, nach den alten »Grabbüchern« Hamburg-Altona's mittheilt, sind für den Historiker äusserst wertvoll. Deshalb ist es sehr zu bedauern, dass Grunwald sich aus äusseren Gründen genöthigt gesehen hat, eine »Kürzung der Grabschriften« eintreten zu lassen (Vorwort S. IV). Durch die knappe Form kann eine an sich wertvolle Notiz unverständlich und somit wertlos werden, und die nicht zu vermeidenden Druckfehler schaden viel mehr, wo mit Sigeln als wo mit Worten gearbeitet wird. Man sehe z. B. unter der Familie Cohen S. 238 Nr. 511 (3681¹⁾): »Lea Hendel, Fr[au des] Levi b. Levi Gottschalk b. David«. Das erste »b« ist »ben« (Sohn des), das zweite »b« wird aber »bat« bedeuten, denn Gottschalk Cohen war kaum der Sohn eines David sondern, wie nach Nr. 534 (3071) zu vermuten, Sohn eines »Jeh. Levi«; dagegen war Lea Hendel die Tochter eines sehr berühmten David, nämlich des R. David Fränkel, des Lehrers Mendelssohns, wie man bei Freudenthal, im Kaufmann-Oedenbuch, S. 590, Anm. 3 sehen kann. Hier ist also der besonders interessirende Familienname des Vaters weggelassen. Ob das zweite Levi richtig ist, oder ob ein Schreibfehler vorliegt, weiss ich nicht bestimmt, die Grabschrift (oder die Transcription der, wohl in hebräischer Schrift vorliegenden, Notiz der Grabbücher) zeigt uns aber

¹⁾ Die erste Zahl ist Grunwalds laufende Nummer, die zweite (von mir in Parenthese gestellt) ist die Originalnummer in den Grabbüchern.

Simonsen, David Jakob: Eine Confrontation zwischen Glückel Hameln's Memoiren und den alten Hamburger Grabbüchern. — In: Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums, Jg 49 (1905) Nr 1, S. 96-106.

V.
Miscellen.

Noch einige Worte über den verstorbenen Doktor
Samuel Jacobi in Kopenhagen.
(M. f. 3ten Jahrganges 10tes Heft Seite 274 dieser Zeitschrift*).

Samuel Jacobi war 1764 zu Jaroslaw in Polen von jüdischen Eltern geboren. Früh verlor er seine Mutter. Sein Vater selber Kaufmann, hatte ihn dem Handel, und der Erforschung des Talmuds bestimmt. Der Jüngling, von Natur mit gesundem Verstande, schneller Fassungskraft und glücklichem Gedächtnisse begabt, kämpfte eine Zeitlang vergebens gegen die Hindernisse seiner Wißbegierde, bis der Vater sich nach Breslau begab, und hier endlich dem Sohne in seinem achtzehnten Jahre es erlaubte, seine Studien anzufangen. Noch war ein Hinderniß zu übersteigen. Der wißbegierige Jüngling entbehrte alle wissenschaftliche Anleitung, und sah sich aller Mittel beraubt diese zu verschaffen. Ein Zufall half ihm. Jacobi hatte eine Musterung in der Nähe von Breslau mit angesehen, und wollte spät am Abend

*) Durch die hier folgende Skizze, aus einem öffentlichen Blatte entlehnt, wird die deshalb im 10ten Hefte mitgetheilte Nachricht vollständiger.

Anonym: Noch einige Worte über den verstorbenen Doktor Samuel Jacobi in Kopenhagen. — In: Sulamith, Jg 3 (1811) Nr 2, S. 420-423.

Geschichte der Familie Wallich¹⁾.

Von H. Schultze.

Die Urahnen der Wallich's haben, wie der Familienname besagt, einst in romanischen Landen gewohnt, von wo sie vermutlich im 13. Jahrhundert nach Deutschland eingewandert sind.

Die alte Heimat hat den Nachkommen der Auswanderer den Familiennamen gegeben, den sie schon frühzeitig führen, und der stets in ihnen das Bewusstsein der Familienzusammengehörigkeit wach erhalten hat.

Wallich oder Walch ist die ältere Form für das uns geläufige welsch. Es wird in zwiefacher Weise etymologisch erklärt. Grimm leitet es von Gallus, dwallus, her, richtiger ist jedoch wohl die Rückführung auf den Namen der keltischen Volker, der bei den Germanen als pars pro toto zur Bezeichnung der ganzen keltischen oder romanischen Nation diente. Aus Volkae wird nach lautlichen Gesetzen ahd. Valha, Valah, Valh, engl. Weales²⁾. Hievon leiten sich alsdann die Adjektiva Walch, Walisch, Welch, Welsch ab. Wallich wird im Mittelalter wie Welch(sch) in jüdischer wie deutscher Litteratur geradezu in der Bedeutung »Italiener« gebraucht und kommt auch so als Schimpfwort vor (siehe

¹⁾ Die Anregung zu der vorliegenden Arbeit, verdanke ich Herrn P. W. in Berlin, dessen grosses Verdienst um die Sammlung und Sichtung des zahlreichen Materials ich nicht unerwähnt lassen darf. Als meinem treuen Mitarbeiter sage ich ihm auch hier meinen herzlichsten Dank; desgleichen danke ich auch Herrn Consul W. für seine gütige Unterstützung, sowie Herrn Dr. Freimann in Frankfurt a. M., der Herrn P. W. und mir bei unseren dortigen Nachforschungen ein sachkundiger Führer gewesen ist.

²⁾ Siehe auch die Wörterbücher von Heyne und Schade für nhd. u. ahd. Wortschatz.

Schultze, H.: Geschichte der Familie Wallich. — In: Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums, Jg 49 (1905) Nr 1, S. 57-77. (fortsættes i følgende fire numre).

Et andet godt website er The Center for Research on Dutch Jewry's website:

<http://shum.huji.ac.il/~dutchjew/genealog/ashkenazi/index.htm>

- hvor man kan søge på efternavne ud fra en alfabetisk liste. Ved en søgning på "B" kan man således bl.a. finde følgende om forfaderen til "vores" Heyman Jacob Bing, som indvandrede til Danmark og er forfaderen til BING-familien her i Danmark:

Jacob jokeb Samuel zanwil Bing, birth 1755 Amsterdam, died 31 Jan 1780 Amsterdam, *Muiderberg cemetery: on 24 Shevat 5540 - Jokeb ben Zanwil Bing, memberof chevra kedosha Gemiluth Chasadim.*, son of [Samuel zanwil Mozes Bing and Sara sera Hartog hirsch Pinto](#) *Event: event Apr 1779 Amsterdam Zeeburg cemetery: on 2 Nissan 5539 - child of Jacob Samuel Bing. Married 1773 Amsterdam, dtb 747/197; witn.groom: m.Sara Hartog Samuel; witn.bride: Sema ElcasLazarus. to: Judith Hijman Oppenheimer, birth 1756 Hamburg, [Source Source SOUR @S0@](#)*

1) Hijman chaim Jacob jokeb Bing, birth MRT 1776 Amsterdam, 'Circumcisions and Births in Amsterdam 1697-1811, by Jits v.Straten': on 3 Nissan 5536 - circumcision of Chaim ben Jokeb ben Zanwil z.l.Bing.

Redskaber og metoder til rensning af gravsten

Allerførst – før man går i gang med at rense gravsten – skal man bede om tilladelse fra gravstedets ejer eller nærmeste familie, hvis man ikke selv er i familie med den begravede. **Dernæst** er det nødvendigt at undersøge om gravsten er i en stabil tilstand – dvs. at man ikke risikerer at forværre eller forårsage skader ved at rense den! **Og i alle tilfælde:** Hvis der er tvivl om hvilket materiale gravstenen er lavet af eller hvilke redskaber / midler, der er sikre at bruge: **Så lad være!**

Kalksten, sandsten & marmor gravsten

Til afrensning af gravsten, som er lavet af blød natursten i denne gruppe, kan man bruge følgende:

- * Masser af rent vand (dog er der nogle, der advarer mod at bruge vand til kalk- og sandsten!)
- * Naturhårsbørster / tandbørster
- * "Blide" sæber / vaskemiddel
- * BKO (blid kærlig omsorg)

Yderligere oplysninger kan findes på "[Tools and Materials for Gravestone Cleaning Projects](#)".

<http://www.gravestonestudies.org/faq.htm#Tools%20and%20Materials%20for%20Gravestone%20Cleaning%20Projects>

NB! Følgende **MÅ ALDRIG ANVENDES** da sådanne midler kan forårsage uoprettelige skader på den gravsten, du ønsker at bevare:

- * Stålbørster / ståluld eller metal instrumenter
- * Syre eller syreholdige renevæsker
- * Rensemidler fra husholdningen: Sæbe, vaskemidler (hverken flydende eller pulver), borsyre, klor, kalkfjerner, slibe- eller skuremidler, højtryksrensere
- * Ingen former for tætningsmidler

Yderligere oplysninger og advarsler findes på "[Review and Evaluation of Selected Brand Name Materials for Cleaning Gravestones](#)":

<http://www.gravestonestudies.org/faq.htm#Review%20and%20Evaluation%20of%20Selected%20Brand%20Name%20Materials%20for%20Cleaning%20Gravestones>

Og mere udførlige vejledninger kan findes på:

Cleaning Gravestones, Monuments & Stone Sculptures: <http://www.gravestonepreservation.info/cleangr-1.asp>
og

Preserving Historic Cemeteries - Texas Preservation Guidelines:

<http://www.thc.state.tx.us/publications/guidelines/Preservecem.pdf> (Specielt side 9 i dette PDF dokument)

Granit gravsten

Samme regler og midler som ovenfor (for kalksten, sandsten og marmor) kan anvendes til granit. Derudover – takket være granittens holdbarhed *kan* man evt. anvende en mere hårdhændet skrubbeteknik. Ligesom man evt. *kan* anvende en højtryksrenser til at rense granitgravsten, hvis – *og kun hvis* – den ikke er defekt (brud eller revner) og ikke har udskårne / indgraverede områder, der er malet/farvet. Højtryksrenseren vil med sikkerhed fjerne farven og dermed efterlade ingen eller kun en svag kontrast, så inskriptionen bliver næsten ulæselig.

På polerede granit gravsten vil kalkaflejringer fra vand efterlade en tåget belægning på overfladen. Denne kalkbelægning kan fjernes med en almindelig - *ikke-metallisk* - skuresvamp. Man skal dog først sikre sig, at den må bruges på granit! Ved at anvende vand og evt. lidt "blid" sæbe, kan man skrubbe den polerede overflade grundigt med skuresvampen for at fjerne belægningerne.

BRUG ALDRIG KALKFJERNER!

TALKUM: Og er det svært at læse **utydelige inskriptioner** på gravsten, så tage noget talkum i fx et stykke gaze eller i et lommeterklæde – dup det på i et tyndt lag – børst eller blæs forsigtigt det overskydende af. Det vil fremhæve teksten ganske betydeligt!

Til gengæld skal man **ALDRIG NOGENSINDE** bruge barberskum – selv om det er et almindeligt (men direkte forkert!) råd, man ofte hører eller finder på websites og i diskussionsgrupper. EP